

ISOVIHA

Venäjä oli lyönyt Ruotsin Pultavassa 1709. Tie oli auki myös Karjalankannaksen ja koko Suomen valloittamiseen. Pietari Suuri oli antanut määräyksen Pohjanmaan systemaattisesta hävittämisestä ja autioittamisesta, jota kasakkapartiot uskollisesti toteuttivat. Alkoi miehityksen ja terrorin aika (1713 - 1721), josta käytetään nimeä **isoviha** (päätyi Uudenkaupungin rauhaan 1721). Kajaanin linna oli ainoa vapaa paikka Suomessa, mutta sekin jouduttiin jättämään viholliselle ja joka räjäytettiin tai räjähti v. 1716.

Isovian aikaa nimitettiin joskus myös **vanhan vainon** ajaksi.

Tässä kaksi muistitietoa tuolta ajoilta:

Pikkusen isosta wihasta

Tämä kertomus löytyi SKS:n arkistosta.

Kertojana on ollut Reino Huttusen isoisä "[Juho-Ukeli](#)".

Sillon muinossa ison wihan aikana oli oltu warullaan Wenäläispartin tulosta. Wenäinniemen talossa jo oli aikoja ennen waimot ja lapset viety sydän maan metsä saunaan joka oli sitä varden tehty ja sinnehän ne oli kaikki muutkin irtain tavara rihmutkin viety ja niin oli miehet jääneet taloa wahtiin wenäläisiltä niin oli kerta muutamana päivänä alkanut kuulua kävelyn jytinää niin talon miehet oli juosseet pakoon lähiseen näreikö metsään katsomaan wenäläisden tuloa niin oli tullut hetikohta suuri wenäläis parti ja ne oli ollu hiljaa taloon tulevinaan ja sittä taloon lähelle tultuaan olivat töytänneet kaikki yhtäkkiä joka huoneen ovelle ja oli alkaneet visinteerata että mitä löytäisivät van tyhjään eihän niissä ollu mitään kuin niistä oli jo ennen tavarat viety pois ne sittä vetäysivät huoneista yksin ulos ja polisivat ja keräsivät halon kapaleita ja panivat saunan lämmitte

ja sittä saunan lämmitessä tunkeutuvat kahteen pirttiin jotka pirtit oli ihan vastakkain toistensa kansa eikuin kaitanen porstua olihan vain välissä ja niin pirtistä pitäin oli aina jotku kulkenu lämpievätä sauna kahtomassa ja olivat laittaneet sauna veen ja sittä olivat kylpeneet niin sittä kylvettyä olivat syöneet ja sittä oli kokoutuneet kartanolle polisemaan niin oli heidän päällikkönsä jota olivat talokiksi kuhtuneet seisonut vähän luonaan ja oli puhunut niin että sen oli kuullut lähellä näreikössä olevat kuunteliat että (a miähet kuulkoa myö olemma väsyksissä valvonehet monta vuorokautta niin me rupeamma levähtämäh ja ruvetkaa joku vahtimah että saahah rauhas huoletik nukkua joka miäs)

ja niin oli venäläiset mäneksineet pirttiin toinen toisesa perään ja olivat lausta hakeneet kymmeniä rukiin olki kupoja ja niin oli kumpii pirtti olkia levitetty lattialle polvea myöten johon sittä letausivat (?) maata joita oli kumpii pirtti ihan täynnä ja yksi venäläinen oli noussut pirtin katolle wahtaamaan, niin talon miehet olivat metässä tehneet vankan hirsi pönkän joka passasi pirtin ovesta toisen pirtin oveen waan sen pituus oli vasta serssittäväänä kuin ne summassa sitä pönkkää tekivät aina panivat arpaa että millonka pönkkä puu on

pituuteltaan passaava pirtin ovesta toisen pirtin oveen asti ja viimen arpa nousi niin sittä sen pönkän lyhentäminen heitettiin

sittä alkovat tuumata että miden sitä pönkkää lähtään viemään ehken ne nyt jo wenäläiset ovat nukkuneet ja niin tuumasivat että viijää puiden suojassa ja niin joka mies paitsi kaksi miestä, olivat hakanneet hyvin tuuhean näreen ja kaikki näre miehet olivat ottaneet näreen käteensä ja asettautuneet ihan rinnakkaan seisomaan ja sittä olivat laittaneet näreensä pystyyn joita olivat edessään suojanaan kannattaneet ja niin olivat rivissä hiljalleen lähteneet taloasa kohti astumaan ja ne kaksi miestä kantoiwat olallaan sitä tehtyä pönkkä puuta niiden näre miesden suojassa ja niin mänivät jo näki- (?) likelle niin oli vielä se venäläisden vahti ollut valveilla kuin oli sanonut savu torvesta pirttiin toisille venäläisille että (a mi kumma ruotsis kuin metsä lähenöh) toiset venäläiset oli pirtistä vastanneet (a mi hänen metsänlähenti) toinen oli sanonut (ole pakajamata että saa nukkua)

näre miehet olivat outtaneet liikkumata kuin tai (?) mitut miltei toivotonna venäläis vahin nukkumista waan jo viimen oli uupunut päivän helteessä nukkumaan waikka se oli reistannut pitää silmällä sitä liikkuvaa näre pahkaa waan uni petti kumminkin että mäni horrokseen, niin sittä taas alkavat astua näre miehet ja pääsivät hiljaa kartanoon niin mäni pönkän kantajat hyvin hiljaa porstuaan ja laskivat pönkkäsa varovasti ensimmäisen oven päälle ja sittä toisen ja se passasi hyvästi näre miehet sillä aikaa toivat porstuan täyteen olen ja heinän rehuja ja sittä yhtä aikaa olivat venäläisvahin ampuneet ja porstuassa olevat rehut sytyttäneet palamaan josta tulesta sittä sytty pian molemmat pirtit yli tuleen ja sittä niiden pirtissä olevain pienden ikkunain taakse olivat juosseet miehet kankiin ja kirveiden kansa vahtiin joka ryssä siitä vain yritti sen löivät kuoliaaksi (siihen aikaan ei ole täällä ollutkaan huoneissa lasia muuta kuin seinässä neli nurkkaset pienet ikkuna reijät joissa on ollu luistava lauta tukkona)

niin pirttiin paraaltaan palaessa oli ryssät itkeneet ja rukoilleet ja ikkunasta käsillään heilutelleet raha pussijaan ja sanoneet (a saat tenkaa kuin päästät) samassa olivat lyöneet kangilla siihen kukkaro käteen että oli käsi puonnut kukkaroineen maahan ja niin palo kaksi pirtin täyttä venäläisiä.

Waan niiden päällikkö Talokki nimeltä oli maannut saunassa ja se oli päässyt karkuun waan senkin oli pian tavanneet kuin oli se talokki (vai tolokki?) sattunut wetelälle suolle että ei ollu päässyt juoksemaan niin siinä olivat tavanneet niin olivat ottaneet sen talokin ylä ja ala leuvan parrasta ja hyvin lujasti puristaneet suuta kiinni että ei ollu saattanut huutaa ja olivat lyöneet kuolijaaksi ja olivat ottaneet mitä hällä arvokkainta kalua oli ja sittä olivat tavanneet sen talokin huoran joka ei ollut tiennyt vielä ukkosa kuolemasta niin olivat sitä alkaneet vannottaa että missä talokin rahat niin se huora oli vastannut (talokki itse pitää ne) ei se tarvihte se on tapettu sanovat sen huoran kiiniottajat (a ei mie usko että talkki on tapettu se on suuremmast sovast pakoh peässyt niin peässy nytkin ennen kuin nähnen talkin tulukset) niin silloin oli ajajat (kiiniottajat) lakkaristaan ottaneet sen talokin tulukset ja näyttäneet niitä se huora oli samassa veitellään pääsä leikannut irti, ja siitä ryskeestä on sille talolle nimeksi jäänyt Wenäin niemi sen entistä nimeä en ole saanut kuulla, ja kerrotaan nyt vasta kesällä Wuotena 1892 jo löydetyn sen talokin raha aarre läheltä taloa sen mainitun talon pojan oisi pitänyt löytää taruin mukaan Warmaa tietoa minulla ei siitä ole, Tämän kerto Juho Huttunen Murtomäen kylässä noin 35 vuoden vanha ja ikäsä ollu mainituksa kylässä ja hän oli kuullut

Talokas Eljas Kotilaiselta ja toinen kertoja Matti Tervonen ja Kolmas Anna Liisa Kemppainen.

Muisteluksen on kirjannut Kajaanin Mainuan kylältä ollut perinteen tallentaja Aatami (Adam) Mikkonen v. 1895. Tämä kertomus on taltioitu SKS:n arkistoon.

Kertojana on ollut **Juho Heikki Huttunen**, s. 3.5.1860, k. 5.2.1951.

(Vrt. **Reino Huttusen** kertomus isoisästään [Juho-Ukelista](#) eli samaisesta Juho Heikki Huttusesta.)

Muisteluksella on hieman jatkoakin: Mularin talosta ryssät veivät tytön. Hänet he monissa miehin raiskasivat ja lopuksi nylkivät. Myöhemmin ryssät polttivat koko Murtomäen kylän (30 km Kajaanista etelään) paitsi Haapavaaran talon, jossa oli ruumis ruumislaudalla.

Sama tapahtuma toisen lähteen mukaan:

Sonkajärven Tuovilanmäen Tuovisten taloa tuli kohta toinenkin venäläispartio ryöstämään. Alueella kulki ainoa kulkukelpoinen tie, ns. kirkkotie pohjoiseen. Tuoviset kokosivat kylän rohkeimmat miehet kumppanikseen ja lähtivät ajamaan vihollisia takaa. Venäläiset, jotka olivat matkalla Paltamoon (Kajaanin linnan piiritykseen), tavattiin nykyisen Venäjänniemen talossa, jonne he olivat yöpyneet. Tässä Laakojärven rannalla Sotkamon puolelle olevassa talossa oli kaksi isoa pirttiä, joiden välissä oli porstua. Taloa oli kuitenkin vaikea lähestyä, sillä talon katolle oli asetettu tähystäjä. Tuoviset keksivät kuitenkin ketterän keinon. He varustivat tovereineen metsässä vahvan pönkän, joka kävi tarkoin pirtin ovien väliin. Sitten hakattiin tuuheat näreet, joiden suojassa hiivittiin pönkän kera taloa kohti.

Vahti huomasi petoksen vasta, kun suomalaiset olivat aivan talon äärellä. Vahti alkoi silloin huutaa pirtissä olijoille: "A, metsä suapuu, a puut lähenee!" Samassa hän sai surmansa Tuovisen keihäästä. Pönkkä juoksutettiin paikoilleen ja valoluukkujen luo pantiin vahdit. Sitten sytyttiin pirtit tuleen. Venäläiset rukoilivat armoa ja heittelivät polttajilleen pirttien luukuista aseensa ja rahansa sekä ryöstöesineensä. Armoa ei kuitenkaan annettu, vaan molemmat pirtit paloivat täysineen.

Venäläisten partion johtaja oli tällä matkalla muudan upseeri Volkov ("Volokki"). Hän oli suomalaisten kostoa aavistellen mennyt nukkumaan lemmittynsä kanssa saunaan. Nähtyään, miten hänen miehilleen kävi, pujahti Volkov pakoon. Tuovinen — se Uuraan ukkoisäntä — huomasi kuitenkin tämän ja vannoi ajavansa Volkovia siksi, kunnes saisi hänet tapetuksi.

Volkovin naikkonen sanoi uskovansa rakastajan surmatuksi vasta sitten, kun näkisi Tuovisella Volkovin tulukset. Pitkän takaa-ajon jälkeen Tuovinen sai vihdoin Volkovin kiinni erään suuren suon laidalla. Miesten kesken syntyi taistelu elämästä ja kuolemasta. Volkov oli kuulu voimistaan, mutta pakonsa näännyttämä. Taistelu päättyi Tuovisen voittoon.

Palattuaan Venäjänmäelle heitti Tuovinen Volkovin tulukset tämän lemmityn eteen. Suruissaan ja peloissaan tämäkin päätti päivänsä viiltäen kurkkunsa poikki.

Palaneiden venäläisten luut viettiin ja haudattiin erääseen Laakajärven saareen. Vanhat miehet ovat nähneet siellä runsaasi ihmisluita.

Venäjänniemellä asui näiden tapahtumien aikana uudisviljelijä Kärnä, mutta taloa ruvettiin nimittämään vainon jälkeen Venäjänniemeksi ja suo, jonka luona Volkov surmattiin, on edelleen Volon- eli Volokansuo ja Volkovin pakotienään käyttämä metsä on Volonkorpi.

Tämän muistitiedon on tallentanut sonkajärveläinen opettaja Erik Tuovinen.

Lähde: Santeri Rissanen: *Iisalmen entisen pitäjän historia*, 1927